

کتیبه گنبد امام رضا علیه السلام از آقا حسین خوانساری

رسول جعفریان

متنی که در ادامه می آید، انشای استاد و فقیه و ادیب برجسته عصر صفوی مرحوم آقا حسین خوانساری (م ۱۰۹۸) است که در آغاز این متن، نام وی به اشتباه آقا حسین خراسانی آمده و علی الاصول باید تحریفی (تبدیل خوانساری به خراسانی) در آن صورت گرفته باشد. این متن، برای کتابت در اطراف گنبد مطهر امام رضا علیه السلام نوشته شده و در ادامه کارهایی است که در زمان شاه سلیمان صفوی (ش ۱۱۰۵) در جهت بازسازی حرم مطهر امام رضا علیه السلام انجام شده است.

آقا حسین خوانساری (م ۱۰۹۸) که علاوه بر جنبه های علمی و دینی، در نگارش متن های ادبی و به طور کل در دانش انشاء، ید طولائی داشت، این متن را به احتمال زیاد به درخواست شاه یا تولیت مشهد، تهیه کرده است.

در باره این متن کوتاه چندین نکته را باید یادآور شد:

۱ - تعمیرات دوره شاه سلیمان در حرم مطهر به دنبال زلزله ای است که در سال ۱۰۸۴ در مشهد آمد که طی آن ویرانی به حرم مطهر آسیب رساند. این نکته در همین کتیبه آمده است. آقای عطاردی (تاریخ آستان قدس: ۱ / ۱۵۹ (تهران، ۱۳۷۱ ش) نوشته است: در بالای دری که از دارالسیاده وارد دارالحفاظ می شوند اشعاری هست که از آن معلوم می گردد که در سال ۱۰۸۴ زلزله ای شدید در مشهد مقدس آمده و گنبد مطهر از آن آسیب دیده است.

۲ - نکته دیگر آن است که تعمیرات آستان قدس تقریباً از دوره شاه عباس تا دوره شاه سلیمان چندان جدی نبوده و باز هم این نکته ای است که از همین کتیبه، البته متن اصلی نه آنچه اکنون برجای مانده

- استفاده می شود.

۳ - نکته دیگری که در متن اصلی کتیبه آمده اشاره خوانساری به سفری است که شاه عباس اول از اصفهان به مشهد، در سال ۱۰۱۰ پیاده طی کرد. این یادداشت گواه آن است که داستان مزبور در اذهان و خاطر مردم باقی بوده است.

۴ - باید افزود که متن یاد شده همچنان در حرم مطهر باقی مانده اما گویا از همان آغاز تخلیص و جمالاتی از آن حذف شده است. مطالب حذف شده، بخشی مربوط به القاب و فضائل شاه سلیمان و بخشی هم شامل اطلاعاتی است که آقا حسین در باره شاه عباس اول به دست داده است. احتمال آن می رود که این تخلیص از آن روی صورت گرفته تا جای کمتری بگیرد. به هر حال مقایسه این دو متن جالب خواهد بود.

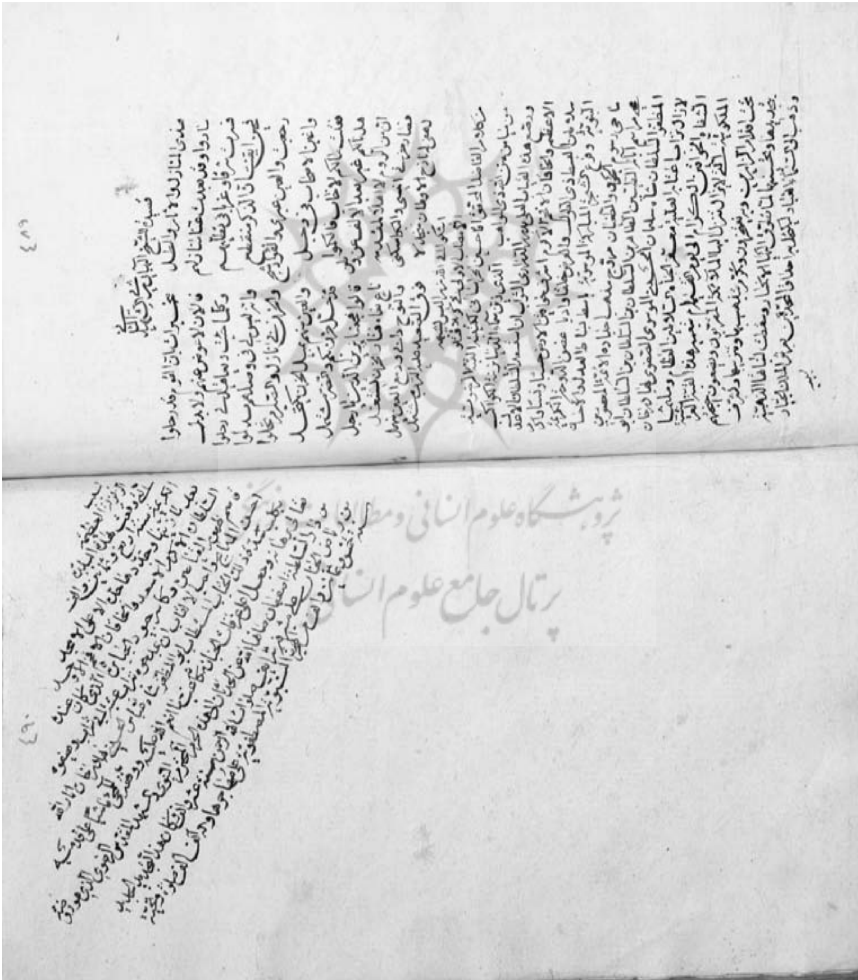
۵ - این کتیبه به خط محمدرضا امامی است و در چهار ترنج نوشته شده و در اطراف گنبد نصب شده است. شگفت آن که اعتماد السلطنه از این نکته آگاهی داشته است که این متن از آقا حسین خوانساری بوده است. وی در مطلع الشمس نوشته است: عبارت کتیبه ترنج به انشای علامه اجل آقا حسین خوانساری قدس سره می باشد که در معقول و منقول از مشاهیر فحول آن عصر به شمار می آمد. (عزیزانی که می خواهند دو متن را با همدیگر مقایسه کنند مراجعه فرمایند به: تاریخ آستان قدس رضوی: ۱۳۸۱ - ۱۳۹۰)

۶ - این یادداشت در پایان نسخه ای از کتاب خزانه الخیال محمد مؤمن شیرازی آمده است که به شماره ۱۳۶۸۲ در کتابخانه مجلس شورای اسلامی نگهداری می شود. طبعاً ارتباطی با کتاب خزانه الخیال که در سال ۱۳۵۲ به کوشش آیت الله مرعشی در قم (بصیرتی) چاپ شد ندارد و تنها به صورت یک یادداشت در پایان نسخه روی برگه جدا نوشته شده است.

من کلام الفاضل المحقق آقا حسین خوانساری لکتیبه القبة الرضوية

من میامن منن الله ذی المواهب، الذی زین سماء الدنیا بزینة الکواکب، و رصّع هذه القباب العلی بدر الدراری الثواب ان استسعد السلطان الاعدل و الخاقان الافخم الاکرم اشرف خواقین الارض حسبا و نسابا، و اکرم سلاطین البسط ذی الطول و العرض خلقا وادبا، غصن الدوحة الکریمة النبویة و فرع الشجرة المبارکة الموسویة، باسط باسط العدل و الاحسان، ما حی رسوم الجور و الطغیان، مروج مذهب اجداده الائمة المعصومین، محیی مراسم آبائه الطیبین الطاهرین، السلطان بن السلطان بن السلطان، ابوالمظفر السلطان شاه سلیمان الحسینی الصفوی بهادرخان - لازال تراب أعتابه ال علیة معقرا لجباه السلاطین و ملثما لشفاء الخواقین الکرام الی یوم القیامة أم بتعمیر هذه القبة العرشية الملکوتية التي لايزال تنزل اليها الملائكة المقربون و يضعون أجنحتهم تحت اقدم الزائرین و به یفتخرون و تکرّم بتذهیبها و تنزیهها و تشرف بتجديدها و تحسینها لما تطوّق اليها الانکسار و سقطت لبناتها الذهبية و ذهب الی السماء الغبار لیکتحل به أحداق المحقین بعرش الملك الجبار بسبب الزلزلة العظيمة التي وقعت بهذه البلدة الکریمة سنه أربع و ثمانین و ألف بعد ما زینها و جددها جدّه الاعلی الامجد، السلطان الاکرم الاسعد، و الخاقان الافخم الاوحد،

قاسم ظهور القیصره و کاسر جیود الجبابرة الذی کان عنه أحسن المدائح و أحبّ الالقب أن یمدحوه بتراب عتبه اَبی تراب و یصفوه بکلب سُدّة ذلك الجناب المستطاب أبوالمظفر شاه عباس الحسینی بهادرخان أنار الله تعالی برهانه و جعل أعلى غرفات الجنان مکانه، غب ما أنعم الله علیه و وقّفه للمجیء ماشیا علی قدمیه من دار السلطنة اصفهان صانها الله عن الحدّثان الی هذه الحرم المحترم النبوی و المشهد المقدس الرضوی الذی هو روضة من ریاض الجنان علی مشرفه شرائف صلوات الله الرحمن سنة عشر و ألف و کان هذا التجدید الجدید سنة خمس و ثمانین و ألف من الهجرة النبویة المصطفویة علی مهاجرها و آله ألف ألف صلاة و تحیة.

بیتام بیهارستان / ۲۵، س ۱، ش ۳ / بهار ۱۳۸۸